

A pedagógiai szakszolgálati ellátórendszer működése, fejlesztési lehetőségei – egy 2024-2028 közötti országos kutatás első eredményei

MILE ANIKÓ^{1,2} – KÁLLAI GABRIELLA³ – KISS LÁSZLÓ³ – PAPP GABRIELLA³

foigazgato@fejermepsz.hu

kallai.gabriella@barczy.elte.hu

lkiss@staff.elte.hu

papp.gabriella@barczy.elte.hu

<https://orcid.org/0000-0003-3625-1226>

<https://orcid.org/0009-0004-4431-8229>

<https://orcid.org/0009-0000-8734-0160>

<https://orcid.org/0000-0001-7766-2115>

ABSZTRAKT

2013-ban gyökeresen átalakult pedagógiai szakszolgálati intézményrendszer. Az átszervezés szakpolitikai céljai az állami szerepvállalás növelése, az ellátórendszer hatékonyabbá tétele, az egyenlő hozzáférés feltételeinek megteremtése, a területi egyenlőtlenségek kiküszöbölése, az egységes szakmai minőség támogatása volt (Mile & Kiss, 2021). Vegyes módszertanon alapuló kutatási programunk a fenti szakpolitikai célok megvalósulását kívánja vizsgálni az ellátórendszer jelenlegi helyzetének, működésének feltárásával és elemzésével. Vizsgálatunk nemzetközi kitekintést is ad néhány európai ország pedagógiai szakszolgálati jellegű tevékenységeinek bemutatásával. Az országos helyzetkép mellett a vármegyei kutatási eredmények rendelkezésre állnak majd az egyes szakszolgálatok számára, melyeket felhasználva továbbfejleszthetik szervezetüket, pedagógiai gyakorlatukat. A kutatás 2024 és 2028 között zajlik, kutatótanári program keretében.

Kulcsszavak: hatékonyság, eredményesség, egyenlő hozzáférés, egységes szakmai minőség

<https://doi.org/10.52092/gvosze.2025.3.15>

HÁTTÉR ÉS CÉLOK

2013 előtt Magyarországon a szakszolgálati feladatellátás bonyolult, sokszor átláthatatlan szervezeti keretek között működött, bizonytalan illetékességi körökkel és nagy területi egyenlőtlenségekkel (Törzsök, 2006). Egyes területeken feladatátfedések jelentkeztek, míg máshol hiány mutatkozott a szakszolgálati feladatok ellátásában. A heterogén struktúrából adódóan a szereplők érdekei sokfélék voltak, gyakran ütköztek egymással, és előfordult, hogy nem a szakmai színvonal biztosítása felé hatottak, illetve felülírták a szolgáltatásokat igénybe vevők – a gyermekek és családjaik – érdekeit (Bacsó, Hodossy, Mile, Papp, Perlusz & Torda, 2013). Elkerülhetetlenné vált az intézményrendszer gyökeres átalakítása, melynek fő szegmensei a szakpolitikai cél alapján az állami szerepvállalás növelése, az ellátórendszer hatékonyabbá tétele, az egyenlő hozzáférés feltételeinek megteremtése, a területi egyenlőtlenségek kiküszöbölése, valamint a szakszolgálati munka minőségi megújulásához szükséges feltételek biztosítása, az egységes szakmai minőség támogatása (Mile & Kiss, 2022). A kutatási program a fenti szakpolitikai célok megvalósulását kívánja vizsgálni az ellátórendszer jelenlegi helyzetének, működésének feltárásával és elemzésével.

MÓDSZER

A kutatás helyzetfeltáró jellegéből adódóan induktív stratégia mentén kvantitatív és kvalitatív metodikát egyaránt alkalmaz. A módszerek között megjelenik az írásbeli kikérdezés (nyílt és zárt kérdéseket tartalmazó online kérdőívek), a szóbeli kikérdezés (fókuszcsoporthoz és egyéni interjúk) és a dokumentum-elemzés (jogszabályok, protokollok, intézményi dokumentumok, intézményi honlapok) is. A vizsgálódás alapértelmezetten a teljes populációt/szervezetet megcélozza, azaz valamennyi állami fenntartású pedagógiai szakszolgálati intézményt. A kutatás egyes szegmenseitől függően a mintában megjelennek a szakszolgálati főigazgatók, a járási tagintézmények vezetői, a vármegyei szakmai munkaközösségek vezetői, pedagógus és nem pedagógus munkakörben foglalkoztatottak.

EREDMÉNYEK

Jelen tanulmányban a 2024-ben felvett, elővizsgálatként funkcionáló főigazgatói kérdőív (N=20), a tagintézményi kérdőív (N=223), valamint a nemzetközi kitekintést szolgáló, a European Agency for Special Needs and Inclusive Education nevű szervezet közreműködésével megvalósuló írásbeli kikérdezés (N=4) első részeredményeiről számolunk be.

A 19 vármegye és a főváros pedagógiai szakszolgálati főigazgatóinak véleménye szerint a jelenlegi ellátórendszer hatékonysága, eredményessége egyértelműen túlmutat az átszervezés előtti időszak jellemzőin, 55%-uk szerint valamennyi területen, földrajzi és szakterületi szempontból is. A pozitív folyamatok mellett azonban a területi egyenlőtlenségek a vármegyek többségében (80%) megjelennek még valamilyen szinten. A területi különbségek kialakulására és fennmaradására vonatkozóan többféle problémakört is tudtunk azonosítani. Legmarkánsabban a szakember-ellátottság biztosítása jelent meg egyenlőtlenséget kiváltó okként, különösen a társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból hátrányos helyzetű régiókban. Kritikus pont az elérhetőség biztosítása a szolgáltatásokat igénybe vevő kliensek felé. Egyrészt a szakemberek részéről az egyes településekre való kijutás nehézségéről, másrészt a szakszolgálat tömegközlekedéssel való megközelítésének korlátozottságáról számoltak be a válaszadók. Az egyik jelentős szakpolitikai célként megjelenő egységes szakmai minőség biztosításához a pedagógiai szakszolgálatok felsővezetői szerint nagymértékben hozzájárul az egységes vezetés, a jól működő igazgatótanács és az intézményi szakterületi protokollok/eljárásrendek megléte is, és ugyancsak fontos tényező a vármegyei szintű munkaközösségek működtetése.

A tagintézményi szintű írásbeli kikérdezés során valamennyi megszólított szervezeti egységből (20 székhelyintézmény+203 tagintézmény) kaptunk adatokat. Az átszervezés előtti időszak működésére rákérdezve meglehetősen szerteágazó kép rajzolódott ki. A járások közel harmadában működött 2013 előtt önálló pedagógiai szakszolgálat, 41%-uk köznevelési intézmény szervezeti egységként működött. Kisebb arányban (6%) ugyan, de egészségügyi és szociális intézményekhez is tartoztak pedagógiai szakszolgálati feladatok. A tagintézmények 12%-a nyilatkozott úgy, hogy 2013 előtt a járásban nem működött pedagógiai szakszolgálat.

A kérdőív egyik kérdéscsoportja a hatékonyság és eredményesség egyik fontos tényezőjére, a külső és belső hálózatosodásra kérdezett rá. Ez utóbbi tekintetében a tagintézményekre jellemző, hogy tagintézmény-vezetői tanácsuk működik, valamint az egyes szakfeladatokra, vagy egyéb szakmai feladatokra, fejlesztésekre tagintézményi munkacsoportok, teamek jönnek létre. A külső partnerség tekintetében

minden tagintézmény jelentős kapcsolati hálóval rendelkezik. Ezek közül – a szakszolgálati feladatok legelőbből adódóan – a járások nevelési-oktatási intézményeivel való kapcsolattartás bizonyul a válaszok alapján a legintenzívebbnek, napi szinten folyik egyeztetés, konzultáció, tanácsadás. A felsőoktatással, a gyermekjóléti alapellátás és szakellátás intézményeivel, valamint a védőnői hálózattal alapvetően hatékony együttműködésről, esetenként jó gyakorlatokról számoltak be a válaszadók. Kevésbé ítélték sikeresnek a háziorvosokkal és szakorvosokkal való kapcsolattartás minőségét. Többen részleges kapcsolattartásról, vagy nem létező kapcsolatról (24 esetben) számoltak be, illetve jelezték, hogy a vezető személyes kapcsolati hálójának köszönhetően sikerült partnerséget kialakítani.

A kutatáshoz értékes információkat szolgáltathat az, hogy a magyarországi „viszonyokhoz” képest más európai országokban hogyan épülnek fel és működnek azok a struktúrák, amelyek a mi pedagógiai szakszolgálatainknak feleltethetők meg. Ehhez a European Agency for Special Needs and Inclusive Education szervezettől kértünk információt, mely egy európai, de nem uniós szakmai szervezet, és amelynek Magyarország is tagja 2005 óta. A kutatáshoz kapcsolódó információkéréskor röviden bemutattuk a magyar pedagógiai szakszolgálati rendszert majd az az egyes szakszolgálati feladatok ellátására, a személyi feltételekre, protokollokra, az ágazati hovatartozásra, illetve az intézményfenntartásra kérdeztünk rá. A megszerzett információk közül az alábbi országok válaszait dolgoztuk fel: Norvégia, Ciprus, Svédország, Németország. A válaszok egy része nem volt feldolgozható, részben mert teljesen eltérő működési mechanizmusokra utalt, részben pedig azért, mert alapjaiban tért el a mi rendszereinktől, így ebben a kontextusban nem volt értelmezhető. Így az egyes kérdések elemzése helyett azokat az elemeket jelentjük meg, amelyek generálisan jellemzőek voltak; vagy jelentősen hasonlítottak a magyar sajátosságokra, avagy gyökeresen eltértek azoktól.

Az általánosságban kijelenthető, hogy egyik országban sem volt olyan egységes szervezeti struktúrája a szakszolgálati tevékenységeknek, mint Magyarországon. Hasonlóképpen az is megjeleníthető, hogy az ellátások túlnyomórészt vagy kizárólagosan állami/önkormányzati feladatként jelennek meg a válaszadó országokban. Azt is meg lehetett állapítani, hogy a magyar pedagógiai szakszolgálati feladatként értelmezhető feladatok jellemzően köznevelési kötelezettségek/jogosítványok, bár néhány esetben ez alól vannak kivételek. A leginkább körülhatárolt és pontosan megjelenített feladat a szakértői bizottsági tevékenység, melyen belül jellemző a gyógypedagógusi, logopédusi dominancia. Érdekes a ciprusi gyakorlat: miközben a szakértői (alap)vizsgálatokat egy multidiszciplináris team végzi, a felülvizsgálatokat többnyire az iskolák gyógypedagógusai és logopédusai folytatják le. A pedagógiai szakszolgálati feladatok ellátásában a magyar működési mechanizmusokhoz és struktúrákhoz leginkább Svédország hasonlít.

ÖSSZEGZÉS

Kutatásunk a köznevelési rendszer kérdéseivel, problémaival kapcsolatos feltáró-értelmező kutatásnak minősíthető. Azáltal, hogy céljai szerint több területen, több megközelítésben tárja fel a pedagógiai szakszolgálati ellátórendszer működési gyakorlatát, hozzájárulhat a rendszer eredményességének, hatékonyságának növeléséhez. A szervezetek által közzétett joggyakorlatok lehetőséget adnak a horizontális tanulásra, eljárások, módszerek adaptálására. Kutatási eredményeink segíthetik a képzésfejlesztést, a pedagógus életpályamodell szakszolgálati szempontú értelmezését; alapot jelenthetnek intézményi, szervezeti szintű innovációk, fejlesztések megvalósításához, egyben támpontot adhatnak a pedagógiai szakszolgálati gyakorlat további kutatásához is.

IRODALOMJEGYZÉK

- Bacsó Á., Hodossy A., Mile A., Papp G., Perlusz A. & Torda Á. (2013). *Helyzetelemzés készítése a pedagógiai szakszolgálati intézményrendszer működése, működési feltételeinek feltárására, továbbá javaslatok megfogalmazása a pedagógiai szakszolgálati ellátórendszer optimális működési gyakorlatának kialakításához*. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.
- Mile A. & Kiss L. (2021). Pedagogical Assistance Service System in Hungary. *Humán Innovációs Szemle*, 12(1), 66–77. URL: <https://ojs.ppke.hu/hisz/article/view/59/42> Letöltve: 2025. 07. 09.
- Mile A. & Kiss L. (2022). Kihívások és megfelelések a pedagógiai szakszolgálati ellátórendszerben. *Gyógypedagógiai Szemle*, 50(1), 35–50. <https://doi.org/10.52092/gyosze.2022.1.3>
- Törzsök K. (2006). Szakszolgálatok és szakmai szolgáltatások a többcélú kistérségi társulásokban. *Új Pedagógiai Szemle*, 56(5), 46–52. URL: <https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/szakszolgalatok-szakmai> Letöltve: 2025. 07. 09.